

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 37.091.8: 305

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.89.4>

К. А. АГАЛАРОВА

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут»

Н. А. ЛЯШЕНКО

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються гендерні аспекти проблеми соціальної активності сучасного студентства. Зазначено, що соціальна активність виступає як характеристика діяльності молоді. Підкреслюється, що всі звичні поведінкові реакції молодих людей, їхні емоційні й когнітивні характеристики тісно пов'язані з гендерною ідентичністю. Зазначається, що спостерігається залежність між гендерною ідентичністю та соціальною активністю чоловіків та жінок. Також підкреслюються важливість і необхідність соціальної активності студентства як чинника діяльності молоді, її самодіяльності та добровільної діяльності, як те, що поєднує особистість і суспільство. У зв'язку із цим у статті обґрунтовується необхідність соціологічного вивчення проблематики соціальної активності з погляду гендерних аспектів, яке дасть змогу з'ясувати характер соціальної активності студентської молоді, а також визначити її особливості в різних соціально-демографічних групах.

У статті доведено, що міра бажання стати активною людиною майже однакова в чоловіків і жінок, але сфери діяльності, у яких чоловіки та жінки себе бачать та бажають стати активною людиною, відрізняються, це пов'язано з наявністю гендерних відмінностей (у ставленні до участі в різноманітних громадських організаціях, проектах, прояві на позиціях виконавця або керівника тощо). Зроблено висновок, що бажання опитаних студентів стати більш соціально активною людиною перевищують середнє значення, а розвиток соціальної активності дозволяє чоловікам і жінкам подолати

© К. А. Агаларова, Н. А. Ляшенко, 2021

рамки традиційних гендерних ролей, сприяє більш ефективній взаємодії з оточенням і досягненню самореалізації. Встановлено, що соціальна активність, незалежно від гендерної приналежності, пояснюється передусім реалізацією наявного в себе потенціалу, у налагодженні корисних соціальних зв'язків, накопиченні практичного досвіду в обраній сфері діяльності.

Ключові слова: соціальна активність, гендер, гендерні відмінності, студентство.

Постановка проблеми. У нових умовах розвитку суспільство детермінує зростання ролі соціальної активності студентів, оскільки від цього залежить ефективно здійснення їхніх соціально-професійних функцій і ролей, що забезпечує освоєння і прийняття ними суспільних цінностей та ідеалів, розвиток форм і засобів їх реалізації в поведінці, у праці, образі життя. Студентська молодь, яка володіє освітніми, культурними, інноваційними ресурсами, через свій молодий вік не має досвіду їх реалізації, тому потребує соціальної підтримки у своєму професійному становленні, гарантії працевлаштування з боку суспільства та держави. Варто зазначити, що всі звичні поведінкові реакції молодих людей, їхні емоційні та когнітивні характеристики тісно пов'язані з гендерною ідентичністю. З одного боку, соціальна активність студентів дозволяє їм, як чоловікам, так і жінкам, подолати рамки традиційних гендерних ролей, сприяє більш ефективній взаємодії з оточенням і досягненню самореалізації. З іншого боку, соціальна активність визначається гендерною ідентичністю студентів.

Є багато наукових досліджень, присвячених вивченню проблеми соціальної активності особистості в соціології, психології, педагогіці. Приділено увагу проблемі активності особистості у працях закордонних авторів (Дж. Діої, П. Наторп, Г. Кершенштейнер, А. Лай, А. Нейл, С. Френе, Л. Кольберг та інші), де розглядається формування особистості у процесі соціалізації людини, її розвиток через практичну діяльність.

Соціальна активність особистості вивчається на різних рівнях. Розробляються її: методологічний аспект (К.А. Абульханова-Славська, Е.А. Ануфрієв, Г.С. Арєф'єва, Т.П. Богданова, А.П. Петров та інші); соціальний аспект (А.С. Капто, Т.С. Лапіна й інші); психологічний аспект (Б.Ф. Ломов, В.Г. Маралів та інші); педагогічний аспект (А.Н. Ломов, Т.Н. Мальковська, Г.В. Мухаметзянова, В.Ш. Масленикова, В.А. Ситаров, В.А. Сластьонін, Ю.П. Сокільників та інші).

Теоретичні розробки про гендерні стосунки представлені у працях класиків: А. Адлера, К. Хорні, З. Фрейда, К. Юнга. Дослідження в області гендерних відмінностей проводили: В.В. Абраменкова, І.В. Трошев, К. Жаклін, Є.П. Ільїн, В.Є. Каган, І.С. Кона, Т.І. Рєпіна, Г.В. Турецькаї, Дж. Хайд, Т.І. Юферева. Великий внесок у вивчення гендерних проблем за кордоном зробили вчені: Р. Анґер, С. Бем, Ш. Берн, К. Гілліґан, Е. Маккобі, М. Хорнер та інші; в Україні – О.Л. Бессонова,

О.Л. Козачишина, А.П. Мартинюк, К.В. Піщікова, О.М. Холод, О.І. Горошко, А.В. Кириліна, В.В. Потапов та інші.

Дослідження в області формування соціальної активності особистості у вітчизняній науці проводились досить активно в умовах радянської освітньої системи на базі шкіл, вишів, дитячих і юнацьких громадських організацій А.С. Капто, Б. Г. Лихачовим, Т.Н. Мальковською, В.Г. Маралівим, В.Г. Мордковичем, В.А. Ситаровим, В.А. Слатьоніним та іншими. Водночас накопичена в теорії і методиці формування соціальної активності особистості сукупність ідей і конкретних рішень не враховує своєрідності сучасної соціальної ситуації повною мірою. Проведений теоретичний аналіз наукової літератури свідчить, що в ній розкриваються окремі аспекти досліджуваної проблеми. Основна увага приділяється розвитку соціальної активності школярів (Д.Д. Вишневський, В.В. Зінченко, Н.Ю. Наркевич, В.П. Ростовський та інші), студентів у системі вищої освіти (М.А. Андреєва, С.В. Груніна, В.А. Єльцова, М.В. Колесникова, О.І. Норець та інші). Низка авторів досліджували формування соціальної активності студентів коледжу у процесі інтеграції навчання і виховання (О.В. Ареф'єва, О.Ю. Нісман, З.М. Тепсаєва), за допомогою організації соціокультурного середовища і додаткової освіти студентів (О.В. Борисова, Р.І. Желбанова, Е.М. Кандаліна, Е.М. Харланова й інші).

Водночас майже немає робіт, що розкривають гендерні аспекти проблеми соціальної активності студентів. Актуальність і недостатня розробленість зазначених аспектів визначили мету цієї статті.

Мета статті – визначення гендерних особливостей соціальної активності студентів.

Виклад основного матеріалу. Соціальна активність виступає однією із провідних якостей молодої людини, передумовою гармонізації її відносин із суспільством, державою, стабілізує єдність цілей суспільного і державного розвитку. Участь студентів у життєдіяльності суспільства на сучасному етапі багато в чому залежить від міри розвитку в них соціальної активності. Соціальна активність виступає як характеристика діяльності молоді, її самодіяльності та добровільної діяльності, як те, що з'єднує особистість і суспільство.

Соціальна активність студента – властивість особистості, що дозволяє їй здійснювати реалізацію різних соціально значущих видів діяльності у процесі професійного становлення з метою зміни себе, довкілля, соціуму відповідно до власних позитивних ціннісних орієнтацій і завдань суспільного розвитку [1, с. 85].

Поняття «гендер» віддзеркалює складний соціокультурний процес конструювання суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, поведінці, ментальних і емоціональних характеристиках, і сам результат – соціальний конструкт гендеру [2, с. 6]. Важливим елементом конструювання гендерних відмінностей є їх поляризація

ї ієрархічна супідрядність, коли маскулінне автоматично маркується як пріоритетне і панівне, а фемінне – як вторинне і підлегле.

Стан нестійкості, перехідності, кризовості суспільного розвитку змінює форми прояву соціальної активності у студентської молоді й зумовлює необхідність вивчення її особливостей, чинників, суперечностей. Саме це зумовило актуальність проведення емпіричного дослідження із цієї проблематики, яке дало змогу з'ясувати характер соціальної активності студентської молоді, а також визначити її особливості в різних соціально-демографічних групах: чоловіків та жінок, проведеного дослідницькою групою Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (далі – НТУ «ХПІ») у 2019 р.

Результати дослідження показали, що опитані чоловіки і жінки по-різному оцінюють свою соціальну активність. Більший відсоток чоловіків вважають себе соціально активними, ніж відсоток жінок. Дві третини жінок вважають себе не соціально активними, тоді як так вважають тільки кожний десятий чоловік.

Аналіз даних дослідження показав, що наявні гендерні відмінності у ставленні до участі в різноманітних громадських організаціях, проєктах. Більший відсоток жінок, ніж чоловіків, беруть участь у громадських організаціях та соціальних проєктах. Але дві третини чоловіків беруть участь у молодіжному самоврядуванні.

Отримані дані дозволили з'ясувати рівень соціальної активності студентів за їхніми самооцінками. Самооцінка здійснювалась за семибальною шкалою. Середні значення самооцінки чоловіків дещо відрізнялися від оцінок жінок. У жінок така оцінка дорівнюється 3,8, у чоловіків 3,3. Якщо порівняти самооцінки чоловіків та жінок різних курсів, то можна спостерігати таке: як у чоловіків, так і в жінок найвища самооцінка на 3–4 курсах, найнижча – на 1–2 курсах. Гіпотеза про те, що чоловіки оцінюють свій рівень соціальної активності вище, ніж жінки, не знайшла підтвердження у процесі дослідження. Порівняння самооцінок чоловіків та жінок, які навчаються за різними формами навчання, показало, що особливої різниці немає. Як чоловіки, так і жінки, що навчаються за бюджетною формою, оцінили свою активність дуже низько.

Данні дослідження показали, що бажання опитаних студентів стати більш соціально активною людиною перевищують середнє значення. Міра бажання стати активною людиною майже однакова в чоловіків і жінок. Оцінка своє міри бажання підвищити соціальну активність має відмінність у респондентів різних статей, які навчаються за бюджетом та за контрактом. Серед чоловіків-бюджетників більше тих, хто хотів би підвищити свою активність.

Важливим є знання чинників соціальної активності та неактивності студентів. Вдалося встановити, що передусім респонденти пояснюють свою активність так: реалізують наявний у себе потенціал, налагоджують корисні соціальні зв'язки, накопичують практичний досвід в обраній сфері діяльності.

Жінкам властива соціальна активність у зв'язку з необхідністю налагоджувати корисні соціальні зв'язки, реалізовували наявний у себе потенціал, брати участь за компанію. Чоловікам більш властиво накопичування практичного досвіду, приємне проведення часу з такими, як вони самі, реалізація наявного потенціалу. Гіпотеза стосовно того, що більшість чоловіків, ніж жінок, вважають, що участь у громадських організаціях, соціальних проєктах дає можливість накопичувати практичний досвід, підтвердилась частково. Це припущення стосується тільки чоловіків. Гіпотеза стосовно того, що основними чинниками соціальної активності студентів обох статей є активна громадянська позиція найближчого оточення (друзі, родина), також знайшла часткове підтвердження. Вона підтвердилась тільки для жінок.

Серед тих, хто не брав участі в жодних громадських організаціях, тобто мав слабку соціальну активність, дві третини респондентів розглядають таку можливість. Причому всі жінки вважають для себе це можливим. У чоловіків таких виявилось менше половини. Не дозволило брати участь у діяльності громадських організацій, на думку жінок, передусім їх безоплатна основа та незнання взагалі про існування громадських організацій. Чоловікам завадила взяти участь у діяльності громадських організаціях значно більша кількість причин: «у нас немає громадських організацій, соціальних проєктів, які б мене зацікавили; участь у громадських організаціях, соціальних проєктах зазвичай не оплачується; не маю на це досить вільного часу; не маю належних знань, навичок».

Висновки. Аналіз гендерних відмінностей у формах прояву соціальної активності показав, що всі активні жінки брали участь у науково-дослідних організаціях. Також вони були активнішими, ніж чоловіки в участі в організаціях культурно-розважального спрямування. Активнішими жінки були в участі у студентських громадських організаціях (на кшталт студентського самоврядування), у волонтерських об'єднаннях. Екологічні організації також для жінок були більш затребуваними, ніж для чоловіків. У чоловіків більше, ніж у жінок, були затребувані політичні організації та військово-патріотичні об'єднання.

Виявилось, що всі активні жінки, беручи участь в названих вище організаціях, проявляли свою активність на позиціях виконавця отриманих завдань. Серед чоловіків більшість брали участь в організаціях як керівники організації, проєкту, або на позиції виконавця отриманих завдань. Гіпотеза про те, що найбільш поширеними формами прояву соціальної активності чоловіків є участь у політичних заходах, у жінок – у культурно-розважальних, цілком підтвердилась.

Отже, ми бачимо, що, незважаючи на гендерні відмінності, розвиток соціальної активності дозволяє чоловікам і жінкам студентської молоді подолати рамки традиційних гендерних ролей, сприяє більш ефективній взаємодії з оточенням і досягненню самореалізації.

Список використаної літератури

1. Мурзіна А.В., Солодюк Н.В. Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрям розвитку українського державотворення. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. Вип. 4. С. 82–87.
2. Особливості гендерних комунікативних культур у військовому середовищі. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/>.

Agalarova K. A., Liashenko N. A. Peculiarities of social activity of students: gender aspect

The article considers gender aspects of the problem of social activity of modern students. It is noted that social activity acts as a characteristic of youth activity. It is emphasized that all the usual behavioral reactions of young people, their emotional and cognitive characteristics are closely related to gender identity. It is noted that there is a relationship between gender identity and social activity of men and women. It also emphasizes the importance and necessity of social activity of students as a factor, the activities of young people, their activities and voluntary activities, as something that unites the individual and society. In this regard, the article substantiates the need for sociological study of social activity in terms of gender aspects, which will clarify the nature of social activity of student youth, as well as to identify its features in different socio-demographic groups.

The article proves that the degree of desire to become an active person is almost the same for both men and women, but the areas of activity in which men and women see themselves and want to become an active person are different and this is due to the existence of gender differences. to participate in various public organizations, projects, manifestations in the positions of performer or leader, etc.). It is concluded that the desire of the surveyed students to become a more socially active person is above average, and the development of social activity allows men and women to overcome the framework of traditional gender roles, promotes more effective interaction with the environment and self-realization. It is established that social activity, regardless of gender, is explained primarily by the realization of existing potential, in establishing useful social ties, the accumulation of practical experience in the chosen field of activity.

Key words: social activity, gender, gender differences, students.